

Chương 9: Từ Chủ nghĩa xã hội lãng mạn đến khoa học và quốc tế

Dịch: Lê Lam Kiều

A. Proudhon

Phong trào Fourier ở Pháp dần bị lu mờ bởi sự trỗi dậy của một người có tư duy xã hội chủ nghĩa rõ ràng và sâu sắc hơn, nhưng thật không may cho chúng ta, người này sau đó lại bị Karl Marx làm cho lu mờ – đó là Pierre Joseph Proudhon, giống như Fourier, cũng là một người con của vùng Besançon. Cha của Fourier là một chủ cửa hiệu có chút tài sản, trong khi cha của Proudhon xuất thân từ môi trường "vô sản". Mặc dù vậy, Pierre Joseph vẫn nhận được một nền giáo dục tốt tại một ngôi trường, nơi ông được dạy tiếng Latin và tiếng Hy Lạp, sau đó học thêm cả tiếng Do Thái. Ông sớm đánh mất đức tin, chịu ảnh hưởng của các tư tưởng xã hội chủ nghĩa, nhưng lại nổi loạn chống lại những suy đoán và lời tiên tri điên rồ của Fourier cùng môn đệ Considerant của ông ta, những người mà ông đã công kích kịch liệt trong các tiểu luận.

Ông trở thành nhà tư tưởng xã hội chủ nghĩa có phương pháp và khoa học thực sự đầu tiên. Tuy nhiên, không giống như đối thủ cay đắng của mình là Karl Marx, ông luôn giữ – ngay cả trong "chủ nghĩa vô thần" của mình – một nhãn quan nhân bản và siêu hình nhất định. Theo một cách nào đó, ông là một người vô thần bị giảng xé bởi những hoài nghi, và về cuối đời, ông đã chiến đấu quyết liệt chống lại sự cuồng tín của những kẻ thù ghét tôn giáo. Chủ nghĩa xã hội của ông mang tính "phân phối" (distributist) hơn là tập thể hóa; từ khóa trong tư duy kinh tế của ông là "chủ nghĩa tương trợ" (mutualism). Ông phản đối mạnh mẽ chủ nghĩa tự do kinh tế vì ông e sợ sự to lớn, sự tập trung của cải và các doanh nghiệp khổng lồ, nhưng ông cũng đồng thời là kẻ thù của một nhà nước tập quyền toàn năng vốn được coi là hòn đá tảng trong mọi tư duy cánh tả.

Trong vô số sách và tiểu luận của Proudhon, người ta tìm thấy những khái niệm và ý tưởng mà bất kỳ người yêu tự do chân chính hay nhà bảo thủ chân chính nào cũng có thể đồng tình, nhưng thực chất chúng lại là một phần không thể thiếu trong "kho vũ khí" của tư duy cánh hữu. Ông thực sự thuộc về một nhóm không quá hiếm hoi các nhà lý luận, những người mà nếu có được những mối quan hệ đúng đắn, những người bạn đúng đắn và môi trường đúng đắn, đã có thể thoát khỏi lực hút của phe cánh tả.

Trong cuốn *Lời thú tội của một nhà cách mạng* (Confessions of a Revolutionary), Proudhon nói rằng "thật đáng ngạc nhiên khi quan sát thấy làm thế nào chúng ta liên tục nhận ra mọi vấn đề chính trị của mình đều đan xen phức tạp với thần học", và quả